

Η αποτυχία του να φοβόμαστε (και) το AI

Ο sapiens και οι κοινωνικές διευθετήσεις του

Κάποιοι, οι περισσότεροι, ισχυρίζονται ότι οι κοινωνίες των homo sapiens λειτουργούν γραμμικά, πάνε από το σημείο Α στο σημείο Β και έπειτα στο επόμενο. Κάποιοι άλλοι λένε ότι λειτουργούμε μάλλον...ελλειπτικά, κάνουμε επαναλήψεις, μένουμε για καιρό ακίνητοι, εκμεταλλευόμαστε παρεκβάσεις και περιλαμβάνουμε στην αυτοεικόνα μας τους άλλους, είτε υιοθετώντας είτε απορρίπτοντας. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι ο sapiens δοκίμασε πολλές επιμέρους διευθετήσεις των κοινωνικών του ζητημάτων. Κάποιες ομάδες ανθρώπων επέλεξαν να εργάζονται από κοινού, να διαχειρίζονται τα παράγωγα της εργασίας τους συλλογικά και να έχουν όλοι τα απαραίτητα ως προς το ζην ώστε να είναι όλοι κατά το δυνατόν ελεύθεροι. Κάποιες ομάδες ανθρώπων για χιλιετίες επιδόθηκαν στην εργασία, στη συσσώρευση πλούτου, θεώρησαν την οκνηρία θανάσιμο ελάττωμα, ενώ άλλες προτίμησαν να έχουν δούλους, να εργάζονται λίγο και να απολαμβάνουν από την εργασία των άλλων. Έφτασαν στο σημείο μάλιστα να αρπάζουν ανθρώπους από άλλες ομάδες, να τους κρατούν ως δούλους, στερώντας από τη μητρική ομάδα την απόδοση της πολύτιμης επένδυσής της στο ανθρώπινο δυναμικό της. Εκείνη τάζε και φρόντιζε ένα άτομο για 12, 15, 16 χρόνια και στο τέλος, όταν πλέον αυτό το άτομο θα μπορούσε να κάνει δουλειές για την ομάδα, μια άλλη τον...έκλεβε και καρπωνόταν τις υπηρεσίες του. Ίσως κάτι να μας θυμίζει και για το σήμερα αυτό. Άλλες ομάδες επέλεξαν να καλλιεργούν τη γη και να εκτρέφουν τα εξημερωμένα ζώα. Κάποιες άλλες επέλεξαν εκτός από την καλλιέργεια και την εκτροφή να περιφράξουν και μερικές εκτάσεις και να τις αποκαλούν περιουσία τους. Άλλες επέλεξαν και πάλι τους δούλους για να κάνουν αυτές τις εκτάσεις να αποδίδουν περισσότερο με κόστος (κυριολεκτικά) ένα πιάτο φαγητό. Για λόγους που δεν αφορούν το παρόν κείμενο, όλο και περισσότερες ομάδες από sapiens «κόλλησαν» στο μοντέλο των περιφράξεων, των δούλων και της υπεραπόδοσης. Και ύστερα κι άλλες κι άλλες, ώσπου εκείνες οι ομάδες που επέλεγαν τη συλλογική θεώρηση της οργάνωσης της ζωής τους έγιναν έκθεμα σε ανθρωπολογικά μουσεία ή απομονώθηκαν στα βάθη των (ολοένα μειούμενων) εκτάσεων του Αμαζονίου και του Βόρνεο.

Η γραμμική αντίληψη

Πλέον κυριαρχεί η γραμμική αντίληψη, η ανταγωνιστική διευθέτηση των σχέσεων και η θέσμιση των κοινωνιών ως σύνολα ατόμων που αλληλεπιδρούν ορθολογικά, τόσο όσο να εξασφαλίζεται η αύξηση της παραγωγής και η απαραίτητη προς αυτό ησυχία. Μπορεί για εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο το καθημερινό φαγητό να μην είναι εξασφαλισμένο, η υγεία να αποτελεί ακριβότατη υπηρεσία

και η ατομική ελευθερία να υπολογίζεται μόνο με όρους καταναλωτικών επιλογών αλλά οι sapiens συνεχίζουμε να σκεφτόμαστε ότι αυτό είναι ένα καλό (ίσως και το μόνο) σύστημα για να ζούμε τις ζωές μας. Άλλωστε η γραμμική αντίληψη υπαγορεύει ότι σε αυτό το στάδιο οργάνωσης έχουμε φτάσει, ότι *εξελιχθήκαμε* ως εδώ άρα και ότι οποιαδήποτε θεώρηση περί συλλογικότητας και κομμουνισμού έχει θέση μόνο στα μουσεία (ή στις ζούγκλες). Η γραμμική αντίληψη, αυτή που μας έφερε τις έννοιες της *ανάπτυξης*, της *μεγέθυνσης* και του *ανταγωνισμού*, μας καλεί να γινόμαστε καλύτεροι, πιο έξυπνοι, πιο μορφωμένοι, πιο αποδοτικοί. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να κερδίσουμε τον διπλανό μας στα ανταγωνιστικά συγκείμενα που θα κληθούμε να τον αντιμετωπίσουμε. Αν είσαι πιο έξυπνος, πολυμαθής και με κριτική σκέψη, θα αποτελέσεις ένα καλύτερο ζωντανό εργαλείο σε μια επιχείρηση, θα λαμβάνεις μισθό και έτσι θα μπορείς να τρως και να καταναλώνεις για να *αισθάνεσαι* ελεύθερος. Αν όχι, έχασες. Σε αυτό το σύστημα κοινωνικών διευθετήσεων, η ανάγκη για *αποδοτικότητα* είναι προφανής και για την κάλυψή της επενδύονται τεράστιοι πόροι. Η αποδοτικότητα ορίζεται (αποκλειστικά) ως ο λόγος της μέγιστης δυνατής παραγωγής προς την ελάχιστη δυνατή κατανάλωση πόρων και, συνήθως προσχηματικά, τη μικρότερη δυνατή περιβαλλοντική επιβάρυνση. Αν και οι κατάλληλα εκπαιδευμένοι sapiens είναι αρκετά καλοί στη συνδυαστική σκέψη, στην ανάληψη πρωτοβουλιών, στην παραγωγή γνώσεων αλλά και αρκετά δυνατοί σωματικά, έχουν μερικά *μειονεκτήματα*: κουράζονται, ξεχνούν, πεινούν, αρρωσταίνουν και πεθαίνουν. Κάποιοι επίσης συνδικαλίζονται, διεκδικούν, απεργούν και επαναστατούν. Για την αντιμετώπιση αυτών των παθογενειών του είδους μας, οι βασικοί θιασώτες της γραμμικής λογικής, δηλαδή οι ελίτ, αναζητούσαν ανέκαθεν τρόπους αυτοματοποίησης των εργασιών. Αντί να εξαρτόμαστε μόνο από τον sapiens, να φτιάξουμε μια μηχανή και να βάλουμε από δίπλα τον sapiens να την προσέχει, σκέφτηκαν. Η αλήθεια είναι ότι εδώ και αρκετούς αιώνες οι μηχανές έχουν συνυπάρξει με τους sapiens καθώς οι τελευταίοι αποδειχθήκαμε εξαιρετικοί φροντιστές τους. Όχι μόνο διασφάλισαμε την απρόσκοπτη λειτουργία τους, καταναλώνοντας ασύλληπτα μεγάλες ποσότητες πόρων (φυσικών, ανθρώπινων, διανοητικών) αλλά τις *εξελίξαμε* για να είναι ακόμα πιο αποδοτικές. Αποδοτικές φυσικά για τις ελίτ, που ήταν και είναι οι μόνοι ιδιοκτήτες των μηχανών. Φτάσαμε μάλιστα στο σημείο να δημιουργήσουμε μηχανές που μιμούνται τη σκέψη μας, δηλαδή ταΐζονται με πληροφορίες, τις αποθηκεύουν και έπειτα ψάχνουν ανάμεσά τους για τους καλύτερους συνδυασμούς ανάλογα με το ζητούμενο. Φτιάξαμε δηλαδή τα *ψηφιακά ανάλογα* μαθητών λυκείου ή φοιτητών ανώτατων σχολών. Με την ίδια παθητικότητα κι εκείνοι, απορροφούν πληροφορίες, τις αποθηκεύουν και έπειτα προσπαθούν να κάνουν τις καλύτερες συνδέσεις ανάμεσά τους σε ένα ορισμένο πλαίσιο εργασίας. Όπως είναι επόμενο, οι sapiens άρχισαν να φοβούνται τις μηχανές που μιμούνται τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται κι εκείνοι. Αυτές οι μηχανές, γνωστές και ως AI (εκ του Artificial Intelligence), δείχνουν ικανές να υποκαταστήσουν τους sapiens με το να είναι ικανές να φέρουν εις πέρας μια πληθώρα εργασιών χωρίς την επιστασία της ανθρώπινης νταντάς τους. Και οι sapiens τρομοκρατούνται, δηλώνοντας την αποτυχία τους.

Η αποτυχία

Διότι πρόκειται περί αποτυχίας του sapiens το να φοβάται το AI. Όπως παλαιότερα φοβόταν τη μηχανή εσωτερικής καύσης, τη θεριζοαλωνιστική, τον ηλεκτρονικό υπολογιστή ή τα δίκτυα 5ης γενιάς. Με κάθε του επινόηση και εφεύρεση, ο sapiens έκανε ένα βήμα πιο κοντά στην απαλλαγή του από την καταναγκαστική εργασία, ένα βήμα πιο κοντά στην επίτευξη αυτάρκειας για το είδος, ένα βήμα προς τη χειραφέτηση. Με κάθε μηχανή που τελειοποιούσε, ο sapiens έφτανε λίγο πιο κοντά στη σύνταξη. Όχι αυτή που θα πάρει τώρα, αν την πάρει, κατάκοπος στα 75 του. Μια σύνταξη από τη νεαρή, ορμητική και δημιουργική του ηλικία, από την απαρχή της ζωής του. Με κάθε του εφεύρεση έφερνε, χωρίς να το ξέρει ή να το θέλει, πιο κοντά την προοπτική μιας κομμουνιστικής, συμπεριληπτικής διευθέτησης. Και κάθε φορά, η προοπτική αυτή πνιγόταν στην αναγκαιότητα της γραμμικής πορείας, την σκέπαζε ο θόρυβος των λεωφόρων της ανάπτυξης, του κέρδους, της ατομικότητας. Πίστεψε τόσο πολύ ο sapiens στη γραμμικότητα που ακόμα και όταν μίλησε για κομμουνισμό, ακόμα και όταν τον διεκδίκησε από τα νέφη της ουτοπίας, πάλι τον έβαλε να λειτουργήσει γραμμικά. Ανακάλυπτε και τελειοποιούσε μηχανές ο sapiens αλλά το έκανε σε ένα σύστημα που δεν θεωρεί την εργασία ως απαραίτητη βάση για την επιδίωξη της αυτάρκειας αλλά κεντρική αξία μιας διευθέτησης που στοχεύει στη διαρκή ανάπτυξη με στόχο τη συσσώρευση κέρδους για τις ελίτ. Τελικά, φτάνει στο σημείο να φετιχοποιήσει την εργασία. Χωρίς δουλειά, δεν είμαι τίποτα το σημαντικό, λένε οι homo sapiens τρέχοντας στην τρίτη δεκαετία του 21ου αιώνα. Χωρίς καταναγκαστική εργασία, δεν αναπαράγονται τα εξουσιαστικά μοντέλα. Χωρίς εξουσιαστικά μοντέλα, δεν υπάρχουν ελίτ. Οι μηχανές αντί να φέρουν πιο κοντά την αυτάρκεια, την παροχή ζωτικών υλικών για όλους μας και επομένως τη δυνατότητα να επιδιώξει ο καθένας μας τη δική του πορεία, χρησιμοποιούν τους sapiens μέχρι να μην τους χρειάζονται πια. Όχι οι μηχανές, οι ελίτ.

Κοίτα δίπλα σου, θα πέσεις!

Η γραμμική θεώρηση θεσμίζει κοινωνίες που δημιουργούν ανθρώπινα όντα μαθημένα να κοιτούν προς μια κατεύθυνση, μπροστά. Ούτε πλάι, ούτε πάνω, ούτε πίσω. Όντα που αδυνατούν να δουν στο πλάι, είναι καταδικασμένα να ζουν μόνα. Και όσο πιο μόνα ζουν, τόσο πιο ευάλωτα είναι. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημά μας ως είδος ήταν ότι κάποτε ζούσαμε μαζί, κοιτούσαμε περισσότερο κυκλικά και λιγότερο ευθεία. Κάποιοι sapiens, κάποτε, φρόντισαν να έχει να φάει ο διπλανός τους όσο είχαν να φάνε κι αυτοί. Και αυτό το έκαναν με τη δική τους προσωπική εργασία. Αυτός ο άνθρωπος θα είχε τις μηχανές του σήμερα στημένες για να εξασφαλίζουν τα χρειαζόμενα σε όλους επειδή θα θεωρούσε ότι είναι προτιμότερο, αντί να εργάζεται, να στοχάζεται, να τραγουδά, να κάνει έρωτα ή να κοιτάζει τα αστέρια. Θα ήταν πιο χρήσιμο αντί να ιδρώνει στα εργοστάσια, να συζητά με τους άλλους sapiens για το πώς θα γίνει η ζωή τους ακόμα καλύτερη. Για μια τέτοια κοινωνία homo sapiens, το AI θα ήταν ευλογία. Θα το φόρτωναν με χαρά με όλες τις άνευρες, επαναλαμβανόμενες, άνοστες εργασίες και θα θέριζαν τους καρπούς χωρίς να νιώθουν καμιά απειλή. Στη δική μας κοινωνία, οι μηχανές που θα μπορούσαν να σπάσουν τις αλυσίδες μας, που θα έφερναν πιο κοντά τη δυνατότητα να εργαζόμαστε ελάχιστα και να ζούμε πολύ, είναι απλά μηχανές παραγωγής κέρδους για τις ελίτ. Σε

αυτό το σύστημα δεν υπάρχει σύνταξη. Δεν υπάρχει τέλος της δουλειάς. Δεν υπάρχει μια ζωή γεμάτη Κυριακές. Σε αυτό το σύστημα που επιλέξαμε να ζούμε, διότι περί επιλογής πρόκειται, υπάρχει πολλή τεχνολογία αλλά λίγη τέχνη, πολλή ανάπτυξη αλλά λίγη εξέλιξη. Ακαταπόνητοι υπηρέτες των εξουσιαστικών τους δεσμών, τρέμουν οι sapiens μήπως οι μηχανές τούς αντικαταστήσουν στον ζυγό της καταπίεσης και τους καταστήσουν ελεύθερους. Διότι τελικά, το πιο μεγάλο αντικείμενο φόβου του σημερινού sapiens δεν είναι η ανεργία αλλά η ελευθερία. Φοβούμενος την ελευθερία, κατέληξε να φοβάται τα δημιουργήματα των χεριών και του μυαλού του. Και τα παρέδωσε στα αφεντικά του, φοβούμενος έναν κόσμο χωρίς αφεντικά.

Ο Πάνος Αλεξίου γεννήθηκε το 1987, σπούδασε Ιστορία και αργότερα Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Ζει και εργάζεται στο Ηράκλειο Κρήτης. Δεν έχει (ακόμα) κουραστεί να επεξεργάζεται τον κόσμο όπως θα μπορούσε να είναι.